

črki sistema je to samo gospodarski prestop, za katerega je zagrožena nevelika denarna kazen. Plačal bi kazen in problem bi bil zanj odpravljen. Ob tem ga ne zanima, da je sredstva nepokritih menic protipravno vzel (po domače ukradel) drugim kolektivom, drugim delovnim ljudem, tistim zunaj svojega kombinata. Tudi nekateri bančniki ob tem niso kdovekaj preplašeni: predstavnik Ljubljanske banke je na TV povedal, da jim gre pravzaprav za plasman kapitala, kar bi pomenilo, da je prekvalifikacija meničnih dolgov v posojilo za banko sprejemljiva. Tu gre najbrž tudi za problematično strokovnost, ne samo za pomanjkljivo poslovno moralo. Če bi namreč bilo v načelu mogoče menične dolgove spreminjati v posojila, ne da bi se ob tem spraševali za namembnost in nadaljnjo usodo posojil, bi to bil svetovni izum. Zakon pozna drugo logiko. Kdor ni zmožen plačati svojih obveznosti v roku, mora v stečaj, kjer bo vrednost njegovega premoženja realno ocenjena in šele ta ocena bo pokazala, kakšna posojila je mogoče vlagati vanj, kakšna posojila bo sposoben vrniti.

Poslovna nemoralna in sistemska neodgovornost do družbene lastnine, ki jo na vseh ravneh pogojuje in omogoča naš sistem, ne more omogočati ne materialnega ne nikakršnega drugega družbenega razvoja, ampak lahko vodi le v večje siromaštvo.

Vztrajanje pri (do)sedanji organizaciji in varstvu družbene lastnine oziroma zahteve po spremembah odpravljati s platoničnim »treba je« kaže na stagnacijo, na neproduktivno inercijo moralnih in političnih moči naše družbe.

Ljubljana, 5. 9. 1987

Tone
Peršak

Ta mračni predmet dvoma

Te spremembe bodo potrdile vrednote in pomen ustavnih načel o deetatizaciji vseh družbenih odnosov združenega dela, ki bodo lahko zagotovili in pospešili materialni in celotni družbeni razvoj na temeljih socialističnega samoupravljanja . . .

Predlagane spremembe ustvarjajo ustavne temelje za doslednejše uresničevanje federacije kot socialistične samoupravne demokratične skupnosti delovnih ljudi in občanov in enakopravnih narodov in narodnosti . . .

Take ideološke postulate je treba črtati iz zakonov, ki naj bi bili, kar se le da, res čisti normativni akti. Ko pa gre za ustavo, kakršna je naša, tega skorajda ni mogoče storiti. Ne zato, ker bi kdo želel s silo države oktroirati ideologijo, temveč zato, ker ima večje število programskih določb, ki jih mora vsebovati ustava, ko določa smer družbenega razvoja, neizbežno ideološko konotacijo in jih mora ohraniti . . .

UVODNA OBRAZLOŽITEV vodje koordinacijske skupine Hamdije Pozderca na seji Komisije Skupščine SFRJ za ustavna vprašanja ob obravnavi besedila osnutka amandmajev k ustavi SFRJ 18. avgusta 1987)

Prebiram OSNUTEK AMANDMAJEV k ustavi SFRJ, ki ga je komisija Skupščine SFRJ za ustavna vprašanja predložila Zveznemu zboru Skupščine SFRJ, in ugotavljam, da so bile bojazni, ki smo jih ob predlogu predsedstva SFRJ, da se začne postopek za spremembo ustave, izrekli skoraj vsi udeleženci pisateljske javne tribune o ustavnih spremembah 16. marca letos, docela upravičene. Pričujoči OSNUTEK z veliko večino predlaganih amandmajev potrjuje ugotovitve o težnjah predloga za uvedbo postopka za spremembo ustave, še zlasti ugotovitev o težnji po centralizaciji odločanja v federaciji, torej po radikalni krnitvi kompetenc in suverenosti republik (narodov, ki so se prostovoljno združili v federacijo Jugoslavijo v veri, da bodo v takšni *zvezi držav laže* in celoviteje obranili in razvijali svojo državnost, samostojnost in suverenost, kot bi jo v kakršnikoli drugi politični tvorbi ali obliki). Ob tem spodbijanju in krnjenju suverenosti in državnosti narodov Jugoslavije, ki sta izhodišče in temelj avnojske Jugoslavije, pa ob branju OSNUTKA tako rekoč bodeta v oči še dve težnji, ki sta seveda povezani s pravkar omenjeno, čeprav sta bili sprva nemara manj opazni. Mislim predvsem na stopnjevano redukcijo človeka kot posameznika na zgolj delavca, se pravi na golo funkcijo, katere edini namen in pomen je delo (za sistem, državo, ideologijo) in s tem na skladno (vendar v kontekstu zagotovil o nujnosti, da se uveljavljajo zakoni svobodnega trga in druge ekonomske zakonitosti, in o nujnosti, da se vključujejo tuji kapital in osebna sredstva državljanov SFRJ v družbeno akumulacijo paradoksalno) ideologizacijo in nadaljnjo politizacijo vseh področij družbenega življenja. Obe ti težnji opozarjata na to, da se jugoslovanska politična elita odziva na vsesplošno družbeno krizo na svoj običajni način, vendar ravno zato tudi ne zagotavljata izhoda iz nje (navsezadnje nas je ravno takšno mišljenje in prizadevanje v krizo zapeljalo), temveč prav nasprotno: obetata stopnjevanje krize in v perspektivi neizbežnost razpada sistema ali poskus, da z nasiljem ohrani sedanje stanje in navidezno sanacijo sistema.

Ob teh najnevarnejših tendencah predlaganih amandmajev pa je vsekar kor treba poudariti še to: razen nekaterih točk posameznih amandmajev, ki same zase vendarle obetajo posamezne pozitivne spremembe (mislim na primer na 4. točko XXII. amandmaja, ki predlaga vsaj delno uvedbo neposrednih volitev), predlagane spremembe v celoti ne obetajo niti tolikanj obljubljanе večje učinkovitosti sistema. Predlogi še vedno vztrajajo pri vsesplošnem in detajlnem normiranju, na splošno pa pri nekakšni hibridni zamisli gospodarskega sistema, ki naj bi načelno omogočala delovanje trga in tržnih (ekonomskih) zakonitosti, vendar delovanje, ki bo na vso moč nadzorovano, obvladovano in usmerjano s pomočjo družbenih planov, preštevilih zakonov o izjemah in prednostih itd. Amandmaji potemtakem pričajo o še vedno premočni težnji po administrativnem vodenju in nadzoru vanju gospodarstva in o zgolj navideznem popuščanju gospodarskim zakonitostim in resnično ekonomski logiki. Posredno to dokazuje tudi 9. točka IX. amandmaja, ki regulira vprašanje t. i. izjemnega dohodka. Gre preprosto za to, da v resnično pravno urejeni državi, katere gospodarstvo dejansko temelji na vsem enako odprtem trgu in ekonomskih zakonitostih, izjemnega dohodka preprosto ne more biti. Izjemni dohodek je praviloma plod monopola (tega pa omogoča država) ali posledica slabe (nepravilne) gospodarske politike. Dohodek, ki je plod pametnega in pravočasnega izkoriščanja ugodnih naravnih razmer, pravilnega premisleka o najboljšem možnem kraju in

času za izdelavo ali tržni plasma kakšnega proizvoda ali dobre reklame in propagande, pa je seveda povsem legitimen in priča kvečjemu o pozitivni spodbudi in iznajdljivosti gospodarskega subjekta, ki tak dohodek dosega. Če pa že govorimo o nekakšnem izjemnem dohodku, naj bo dosežen kakorkoli že (seveda zakonito), pa je gotovo treba ostro nasprotovati v omenjeni amandma zapisani grožnji, da bo tak dohodek (deloma) zasegla federacija in ga razporejala po svoji presoji (npr. iz ene republike v drugo). Med ideološkoadministrativnimi recidivi te vrste je gotovo treba omeniti tudi amandma XVIII. in 3. alineo 5. točke amandmaja št. XXXIII., ki se nanašata na vprašanje zemljiškega maksimuma. Čeprav se je v slovenski prevod amandmaja št. XVIII. bržčas zapisala napaka (v prvem odstavku 2. točke piše »manjša« namesto »večja«), je iz konteksta razvidno, da predlagatelji vztrajajo pri zemljiškem maksimumu 10 ha obdelovalne zemlje, kar je v sodobnem (mehaniziranem kmetijstvu) popolnoma nesmiselno in gospodarsko škodljivo. Omeniti je treba, da kljub vsem že zapisanim očitkom na ta račun in kljub zgodovinsko in politično utemeljenim očitkom na rovaš organizacije, statusa in ideološkounitarističnega poudarka JLA, OSNUTEK AMANDMAJEV dosledno vztraja pri izjemnem in privilegiranem položaju JLA, kar zadeva izdvajanje in zagotavljanje sredstev zanj. To pomeni, da je jugoslovanska politika, zlasti ZKJ, gluha za povsem legitimne in upravičene očitke v tej zvezi, in da ne želi slišati pozivov, naj se unitaristično zamišljena JLA tudi v skladu s tradicijo in izročilom NOB preobrazi v sestav narodnih vojsk pod enotnim vrhovnim poveljstvom. To bi omogočilo neprimerno višjo stopnjo pripadnosti vojaka, ki naj bi služil rok v svoji resnični domovini, govoril tudi kot vojak svoj jezik in kot pripadnik naravne skupnosti svojega naroda tudi sam vzdrževal svojo narodno vojsko. Upali smo, da bodo predlogi za spremembe ustave vsaj nakazali možnost sprememb v tej smeri, vendar obetajo prej nasprotno.

Tudi vse navedene posameznosti potrjujejo v začetku omenjeno ugotovitev, da OSNUTEK AMANDMAJEV izhaja iz zelo jasne in odločne težnje po krnitvi in dolgoročno najbrž po popolnem izničenju suverenosti jugoslovanskih narodov, ki so vendarle temeljni in najvitalnejši konstitutivni segmenti jugoslovanske federacije. Ne vem, ali se predlagatelji zavedajo nevarnosti lastnega početja, ki je v celoti skladno z že večkrat opaženim prizadevanjem v odnosu do človeka kot posameznika, ki ga sistem skuša razosebiti na zgolj funkcijo v delovanju sistema, kot da se človek (Jugoslovčan) rodi, živi in dela samo zato, da omogoča obstoj sistema, ki sebe in svoje početje utemeljuje in opravičuje s svojo dozdevno izjemnostjo in vizijo prihodnosti, za katero naj se vsi žrtvujemo. Seveda pa tak odnos posameznika niti najmanj ne motivira, ne za delo ne za karkoli drugega. Isto velja za narod. Če skušamo narodu vzeti njegovo priborjeno suverenost in samostojnost, če zanikamo njegovo posebnost (= »osebnost«) z nasilnim poenotenjem, tako rekoč prezirljivo izničimo njegovo tradicijo, posebno etiko in mentaliteto, v bistvu tudi »ubijemo« njegovo »osebnost« in s tem voljo po napredku pa tudi po dejanskem sodelovanju, sožitju in ne nazadnje bratstvu z drugimi, recimo sorodnimi, čeprav drugačnimi narodi, ki naj temelji na priznanju pravice do različnosti. Ravno te pravice do različnosti, posebnosti in lastne »osebnosti« pa v OSNUTKU AMANDMAJEV tako rekoč ni več. Ne glede na različne tradicije, civilizacijske, materialne in tudi zemljepisne razmere, ne glede na različne potrebe in interese, ki so v neposredni zvezi s

civilizacijskokulturnimi razlikami in potrebami, zahteva OSNUTEK AMANDMAJEV poslej enotni in iz centra načrtovani tehnološki razvoj, poenotenje t. i. velikih tehnoloških sistemov, poenotenje in zvezni nadzor sodstva, ki bi se v tako raznoliki skupnosti tem bolj moralo prilagajati razlikam na civilizacijskokulturni ravni pa tudi na ravni morale, tradicije in mentalitete. Vse to »nacionalno« želi posredno tudi OSNUTEK AMANDMAJEV nadomestiti z enotnim »razrednim«, pri tem pa je vse bolj očitno, da je to »razredno« vse bolj in v resnici le pojmovna krinka za državno, unitaristično, egalitaristično ipd. V resnici pa gre za premišljen in nadvse oster napad na, kot rečeno, temeljno načelo avnojske Jugoslavije, na načelo suverenosti in državnosti jugoslovanskih narodov. Z vsem tem je povezano tudi prizadevanje po laicizaciji in »proletarizaciji« politike. Mislim na amandmaje in točke, ki zahtevajo uvedbo konference samoupravljalcev in zapovedujejo obvezno število delegatov iz združenega dela v zborih zvezne skupščine. S tem skušajo predlagatelji kompenzirati zavrnjeno zahtevo po uvedbi zbora združenega dela v zvezni skupščini. Če hočemo, da bosta politika in državna uprava resnično uspešni, ju je gotovo treba prepustiti strokovnjakom (ne političnim!), gotovo tudi strokovnjakom iz združenega dela. Bojim pa se, da so omenjene zahteve v resnici recidiv pri nas popularnega mistificiranja proizvodnega dela in neposrednih proizvajalcev in tradicionalnega odtrganja in strahu pred strokovnjaki (inteligenco, »tehnokrati« . . .), hkrati s tem pa tudi izraz težnje po monopolu nad resnico in oblastjo, ki ga poklicni politiki in ideologi gotovo tudi v prihodnje želijo zadržati. Kot priča OSNUTEK AMANDMAJEV, naj bi bilo v prihodnje tako rekoč vse regulirano z zveznimi zakoni, zvezni organi naj bi imeli pravico nadzorovati in neposredno ukazovati skoraj vsem republiškim organom; pretenzije v zvezi z »izjemnim« dohodkom pa kažejo, da federacija išče pot, kako priti do tega, da bodo tudi nacionalni dohodek obračunavali samo še na ravni federacije, s te pa bi bil izničen še zadnji temelj suverenosti narodov in samostojnosti republik. Ne bom omenjal ogrožanja suverenosti na področju izobraževanja, nadalje na področju organiziranja (in finansiranja) t. i. skupne porabe (zlasti kulture v ožjem pomenu besede, znanosti, raziskovalne dejavnosti itd.), kar vse tudi v prihodnje hoče do podrobnosti regulirati federacija . . .

Menim torej, da je pričujoči OSNUTEK AMANDMAJEV v veliki večini predlaganih amandmajev v bistvu nevaren za suverenost in samostojnost vseh jugoslovanskih narodov, zavoljo nekaterih posebnih pogojev pa pravzaprav ogroža obstoj in preživetje slovenskega naroda, saj med predlaganimi amandmaji ne zasledimo prav nikakršnega obeta za izboljšanje trenutno katastrofalnega položaja Slovencev in SR Slovenije v Jugoslaviji (mislim na jezikovno in kulturno ogroženost, na obveznosti SR Slovenije do federacije in raznih skladov federacije, na ogroženost Slovenske civilizacijskokulturne specifičnosti itn.). Zavoljo vsega tega sem globoko prepričan, da moramo Slovenci (SZDL, slovenska skupščina itd.) odkloniti predlagani OSNUTEK AMANDMAJEV, zahtevati umik tega OSNUTKA in ponovno oblikovanje novega osnutka na povsem drugačnih izhodiščih.

Ljubljana, 10. 9. 87